

Beszámoló az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának 2001. évi munkájáról

A Magyar Nyelvi Bizottság 2001-ben két teljes ülést és 3 vezetőségi, illetve részleges (bizonyos speciális kérdésekkel foglalkozó) ülést tartott, valamint több tudományos és kulturális rendezvényen képviseltette magát.

Az üléseken a bizottsági tagok részvétele mintegy 80%-os volt.

1. A bizottság ülései.

Az üléseken saját kezdeményezésként elsősorban a magyar nyelvművelés helyzete, módszerei, a körülötte kialakult vita, valamint a „reklámyelvtörvény” (a 2001. évi T/4899. sz. törvényjavaslat a magyar nyelvnek a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények közzététele során való használatáról) kapcsán kialakult nyilvánosságbeli vélemények megbeszélése szerepelt napirenden.

A bizottság első ülése 2001. június 18-án volt. Ennek témái:

Kötetlen beszélgetés a magyar nyelvművelés időszerű kérdéseiről;

Beszámoló a magyar nyelv hetének rendezvényeiről;

Egyebek.

a) 2001. április 6-án a Köznevelés című folyóirat főszerkesztője, Szunyogh Szabolcs interjút közölt Sándor Klára főiskolai tanárral Van-e szükség nyelvművelésre címmel. Az interjú a Nyelv, nyelvi jogok, oktatás című kötetben (JGYTF, Szeged, 2001.) közölt kutatások, tanulmányok alapján született. A tanulmány és az interjú legfontosabb megállapításai: a magyar nyelvművelés előíró; az előíró nyelvművelést a modern nyelvtudomány nem tartja (nyelv)tudománynak; a nyelvművelés hatástalan; ha nem hatástalan, akkor diszkriminatív (mert felülről jövő, külső, idegen nyelvi szabályokat akar rákényszeríteni az anyanyelvi beszélőre). – A vitában a Magyar Nyelvi Bizottságnak szinte valamennyi tagja felszólalt. Hangoztatták, hogy a tudományos vita fontos, és a bizottság tagjai ezt különböző fórumokon, kellő előkészítés után vállalják is.

Mivel mind a tanulmányban, mind pedig az interjúban szövegszerűen bizonyítható, hogy a szerző szövegösszefüggésekből kiragadott gondolatokat idéz, az eredeti gondolatmenet(ek)be saját – elsősorban ideológiai – elképzeléseit ülteti, több száz éves, kultúraalakító nyelvészeti törekvéseket nevez károsnak, a nyelvművelés fogalmát leszűkíti (nem foglalkozik például a fogalmazástanítás, a stílus- és szövegoktatás, a helyesírás, illetve általában a tudományos ismeretterjesztés kérdéseivel), a szociolingvisztika megállapításait pedig leegyszerűsíti, gyakorlatilag a pedagógia létét is megkérdőjelezi. A bizottság álláspontja szerint a tudományos és a tényszerű válaszokat a nyelvészeknek kell megadniuk, és nem szabad a vitát ideológiai-politikai diszkurzussal terhelni. A bizottság egyhangúlag megállapította, hogy nincs olyan tudomány, amely ne foglalkozna gyakorlati hasznosítással, a nyelvtudományban ezt a feladatot eddig az alkalmazott nyelvészet és (vagy részeként, vagy társterületeként) a nyelvművelés látta el.

b) A magyar nyelv hete eseményeiről Grétsy László számolt be. Elmondta, hogy a bizottság 2001-ben is részt vállalt a magyar nyelv hetének a megrendezésében (a rendező Jász-Nagykunszolnok megye). Országszerte ismét több száz előadás hangzott el, a Magyar Rádió továbbra is kiemelten foglalkozik a magyar nyelv hetével (külön műsorsorozatot szervez). A magyar nyelv hete ez évben is sikeres volt.

c) Földi Ervin, a Földrajzinév-bizottság vezetője egyes helységnevek helyesírásának szabályozásával kapcsolatban kérte a bizottság állásfoglalását. Például:

jelenlegi hivatalos név	javasolt hivatalos név
Baranyahídvég	Baranyahídvég
Bucusu	Búcsú
Gyepükaján	Gyepükaján
Nyirád	Nyírád
Szin	Szín

A 2002. november 21-én megtartott második ülés napirendje a következő volt:

Az idegen szavak és betűszók ejtése. Irányelvek az idegen szavak kiejtéséhez. (előterjesztő: Balázs Géza),

Beszámoló nyelvművelő eseményekről, a Magyar Tudományos Akadémia nyelvművelő tevékenységéről,

Tájékoztató a „reklámnyelvtörvénnyel” kapcsolatos sajtóvitáról és fórumokról.

a) A bizottság a Magyar Rádió Nyelvi bizottságának kérésére megtárgyalta Balázs Géza Az idegen szavak és betűszók ejtése (Irányelvek az idegen szavak kiejtéséhez) című 9 oldalas előterjesztését. Az előterjesztés különösen az idegen nevek és betűszók magyar kiejtésének változatos, alkalmi, kiszámíthatatlan és sokszor kommunikációs zavart okozó problematikáját elemzi, valamint nyelvtervezési alapelveket fogalmaz meg velük kapcsolatban. A vitában résztvevők a problémát időszerűnek tartották, és fontosnak ítélték azt, hogy az elfogadott formákat a Magyar Rádió kész használni, terjeszteni, az alapelveket azonban egyszerűsítendőnek ítélték, valamint további

fontos kiegészítéseket fogalmaztak meg (különösen a konkrét példákkal kapcsolatban). Arra kérték az előterjesztőt, hogy ennek alapján dolgozza át a tanulmányt, s ismét bocsássa a bizottság elé.

b) Balázs Géza beszámolt a Nemzeti Stratégiai Kutatások Programjáról, a Magyar Tudományos Akadémián 2002. november 14-én rendezett egész napos, A nyelvi hiány című konferenciáról, valamint a második Bárcki Géza Emléknapról.

c) A 2001-ben az Igazságügyi Minisztérium által az Országgyűlés elé terjesztett, majd 2001. novemberében 66%-os többséggel elfogadott „reklámyelvtörvény” sajtópolémiahoz vezetett. A bizottság korábban megtárgyalta és nem támogatta a reklámok nyelvének törvényi szabályozását. Véleménye szerint ugyanis a nyelv védelmét alacsonyabb szintű jogszabályokkal, rendeletekkel, illetve neveléssel, ismeretterjesztéssel is el lehet érni. A sajtóban és az interneten megjelent dokumentumok ennek ellenére egyértelműen a nyelvművelőket és a nyelvvédő szervezeteket tették felelőssé „a nyelvtörvényért” (pl. Kis Tamás a KLTE honlapján: A nyelvművelés kártékonyaságáról és ármánykodásáról). A bizottság novemberi ülésén tájékoztatás hangzott el a vitával kapcsolatban. A bizottság tagjai úgy döntöttek, hogy tanulmányozni kívánják az ezzel kapcsolatos nyilatkozatokat, állást foglalni azonban csak a laps elemzés birtokában kívánnak.

2. A bizottság kapcsolatai az MTA más bizottságaival, tudományos kutatóintézetekkel, külső főhatóságokkal, vállalatokkal.

a) Mivel a bizottságban minden tudományos osztálynak van egy-egy képviselője, testületünk az MTA osztályaival állandó kapcsolatban van. Természetesen az egyes tudományterületekkel való együttműködés intenzitása változó, a szükséghez igazodik. A bizottságnak nagyon szoros a kapcsolata (Fábián Pál, Kiss Lajos, Hőnyi Ede és Földi Ervin révén) az FVM keretében működő Földrajzinév-bizottsággal.

b) 2001. augusztus 22-én az Országgyűlés Oktatási és Tudományos Bizottságának meghívására az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának részéről Balázs Géza és Deme László részt vett a reklámyelvi törvény előzetes vitáján. (Más MTA-bizottságok, valamint a Nyelvtudományi Intézet is kapott fölkérést, de képviselői nem jelentek meg.)

2001. szeptember 17-én Kroó Norbert, az MTA főtákará megbeszélést tartott a reklámyelvi törvénnyel kapcsolatban, amelyen bizottságunk tagjai - Deme László, Szűts László és Balázs Géza – is részt vettek. Ezen már az MTA Nyelvtudományi Intézetének vezetősége is képviseltette magát.

c) 2000-ben a bizottság kapcsolódott az MTA Nemzeti Stratégiai Kutatások Programján belül szervezett A magyar nyelv az informatika korában című program (programvezető: Balázs Géza) fő célkitűzéseisehez. A program támogatásával vált lehetővé 2001. november 14-én az MTA székházában A nyelvi hiány (Hiányok a mai magyar nyelvben és nyelvkultúrában) című egész napos konferencia megszervezése. A konferencián 17 előadás foglalkozott a nyelvi-szerkezetbeli, valamint nyelvi-kulturális „hiányokkal”, jelenségekkel, illetve feladatokkal. A konferenciához kapcsolódóan rendezték meg a második Bárcki Géza Emléknapot. A konferencián mintegy 120 érdeklődő jelent meg.

d) 2002. december 3-án ünnepelte a Magyar Rádió (MR) Nyelvi bizottsága fennállásának 25. évfordulóját. Az egyik emlékező-összegző előadást Deme László, a bizottság társelnöke tartotta. Az MR Nyelvi bizottságával az MTA Magyar Nyelvi Bizottságának jó együttműködése van, ebben az évben a novemberi ülés fő témáját is a rádió kérésére tűzte a bizottság napirendre.

e) Számos tudományos és társadalmi intézménnyel, egyesülettel (MTESZ, Anyanyelvopólok Szövetsége, Magyarországi Fordítóirodák Egyesülete, Magyar Szakírók Egyesülete, Magyar Tudományos, Üzemi és Szaklapok Újságíróinak Egyesülete, Mondjuk Magyarul Mozgalom, ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszéke, MTA Nyelvtudományi Intézete, Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság, Szépen, Emberül Alapítvány, Oktatási Minisztérium Kutatás-fejlesztési Helyettes Államtitkárság) közösen bizottságunk több tagja is részt vett 2001. október 17-én az I.

Magyar Szakmai Anyanyelvi Tanácskozáson. A konferencia délutáni levezető elnöke Keszler Borbála a Magyar Nyelvi Bizottság elnöke volt, a bizottság tagjai közül előadást tartott Bencédy József és Grétsy László.

A tanácskozás ajánlásokat fogadott el.

f) 2001. december 7-én az MTA épületében rendezték meg a Betű és szóvetés a magyar orvosi irodalomban című orvosi nyelvi tudományos rendezvényt az MTA Orvostudományi Osztálya, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, a Magyar Orvosi Kamara, az Európai Nőgyógyászati Rák Akadémia, az MTA Nyelvtudományi Intézete, a Magyar Szakírók Szövetsége és a Magyar Nőgyógyász Onkológusok Társasága, valamint bizottságunk közös rendezésében. Ezen előadást tartott a bizottság részéről Keszler Borbála, Grétsy László és Fábíán Pál.

A szaknyelvi konferenciákon való közreműködést a bizottság különösen fontosnak és értékesnek tartja.

3. A bizottság munkájához kapcsolódó egyéb eredmények

a) A bizottság tagjai nyelvészeti folyóiratok, periodikák szerkesztői (Magyar Nyelvőr: Keszler Borbála; Édes Anyanyelvünk: Grétsy László; Alkalmazott Nyelvtudomány: Gósy Mária; Beszédkutatás: Gósy Mária; Acta Linguistica Hungaricae: Siptár Péter), illetőleg szerkesztőbizottsági tagjai (Adamikné Jászó Anna, Balázs Géza, Fábíán Pál, Gósy Mária, Heltainé Nagy Erzsébet, Kemény Gábor, Szende Aladár, Tolcsvai Nagy Gábor); tagjai a Magyar Rádió Nyelvi Bizottságának (Balázs Géza, Bencédy József, Deme László, Fábíán Pál, Pusztai Ferenc, Szathmári István), valamint szerkesztői, illetőleg szereplői több rádiós és televíziós anyanyelvi műsornak (Balázs Géza, Deme László, Fábíán Pál, Grétsy László stb.).

b) A bizottság tagjai munkájukkal összefüggésben több előadást tartottak külföldön is. 2001. május 6. és 9. között Szüts László és Balázs Géza a Varsói Egyetem meghívására vett részt Az európai kisnyelvek jelene és jövője konferencián, Balázs Géza az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége közgyűlésén (Árkos, 2001. szept. 29.).

c) 2000-ben ideiglenesen lezárult az 1996-ban, az MTA központi vezetésével indult megvalósult Nemzeti Stratégiai Kutatások Programjának első szakasza. A program szűkített tematikával 2001-től tovább folytatódik, ebben ismét helyet kap A magyar nyelv jelene és jövője (A magyar nyelv az informatika korában) alprogram.

d) 2001. november 14-én a Magyar Tudományos Akadémián mutatták be Balázs Gézának, az MTA kiadásában megjelent új könyvét, a Magyar nyelvstratégiát. A könyv egyes részleteinek tudományos vitája a bizottságban lezajlott.

Balázs Géza